

Oponentský posudok habilitačnej práce PhDr. Jany Pátkovej, Ph.D.: *Mezi domovem a kolónií. Příběh vzájemného zobrazování česko-slovenských vztahů v literatuře jednoho století.* Vypracoval prof. PhDr. Peter Káša, CSc., Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.

Zmyslom, ale iste aj ambíciou predloženej habilitačnej práce doktorky Jany Pátkovej bola inovatívna prezentácia tradičného a kontinuálne reflektovaného problému česko-slovenských a slovensko-českých literárnych a kultúrnych vzťahov, prienikov a súvislostí. Autorka v úvodnej kapitole odkazuje na podobné inšpiračné zdroje (E. Charous, A. Zelenková, V. Faktorová ...), ale zároveň signalizuje aj možnosti iného a nového uchopenia tohto frekventovaného problému a to nielen v tematickej, ale aj metodologickej rovine. Tradičný literárno-historický koncept s precíznymi štrukturalistickými textovými analýzami sa tak pokúša rozvinúť a prehĺbiť aplikovanými odkazmi na teórie: imagológie a postkolonializmu. Interpretácie tak smerujú ku kontextom široko chápaných modelov kultúry, v interetnických a interkultúrnych konfrontáciách a v hľadaní dialogických obrazov v reláciách MY a ONI, ktoré sa často uchováajú v pamäti ako zjednodušené obrazy a stereotypy.

Tento zámer autorka argumentačne prezentuje v úvodnej metodologickej štúdií, v ktorej naznačuje, že literatúra v bohatej škále figuratívnych žánrov, štýlov a poetických štruktúr často modeluje kultúrne a sociálne štruktúry. Práve metodologický koncept imagológie skúma ako textové stratégie vytvárajú obrazy, ktoré sa neskôr transformujú a kanonizujú ako stereotypy. V týchto intenciách, ako opakovane zdôrazňuje aj J. Pátková, aj slovenská i česká literatúra celé storočie vytvárala ustálené predstavy o „vzájemnom vnímaní Čechů a Slováků vycházejí z nacionálních představ jedné skupiny o té druhé“ (s. 11). Do tohto kontextu uvádza autorka aj kategórie ako: autostereotyp, heterosterotyp, identita, alterita, inakosť a pod.

Národné stereotypy sa často prezentujú aj v rozličných opozíciách ktoré sa transformujú do disharmonických podôb a napätí dominantných a podriadených. Autorka síce v názve použije slová ako „domov a kolónia“, ale v úvodnej podkapitole „*Mezi paternalizmem a kolonializmem*“ sa pýta: „zda je vôbec vhodné aplikovať impulzy z postkoloniálnych teórií na problematiku česko-slovenských vztahů“. Nakoniec tento koncept celkom v krátkosti analyzuje a prijíma jej otvorený variant, teda postkoloniálnu kritiku ako jeden z možných spôsobov interpretácie a kontextualizácie literárnych diel ako špecifických textov kultúry modelujúcich aj dynamické premeny v česko-slovenských reláciách. Efektívne a konsenzuálne sa táto metóda aplikovala najmä v kapitolách, kde autorka intenzívne operovala pojmami ako exotizácia a orientalizácia.

Treba však povedať aj to, že autorka síce hľadá inovatívne operatívne kategórie, ale nepodlieha povrchným, hoci možno efektným formuláciám a záverom. Štrukturalistická analýza je pre habilitantku naďalej nespochybniteľnou a určujúcou metódou. Potvrďuje to vo všetkých analytických kapitolách, ktoré sú síce rámcované chronologicky, ale zároveň horizontálne akcentujú zložitosť, dynamiku a prevrstvovanie tém a problémov (jazyk, štátnosť, inštitúcie, centrum, periféria, exotizácia ...). Práve táto bohatá a pestrá tematická škála si vyžaduje aj adekvátnejšie a detailnejšie členenie na podkapitoly, v ďalšej edícii (príprave do tlače) odporúčam precíznejšiu obsahovú štruktúru. V tejto súvislosti chcem zdôrazniť, že habilitačná práca zahŕňa texty z posledných piatich rokov, ktoré boli zväčša publikované v renomovaných slovenských a českých časopisoch (*Slavia, Česká literatura, Slovenská literatura* ...) a knižných vydavateľstvách (VEDA). Aj tento fakt je určite nespochybniteľným znakom kvality jednotlivých textov, ktoré vytvárajú celkom kompaktný tvar „habilitačnej práce“ a perspektívnej knižnej monografie.

Príbeh „vzájomného zobrazovania“ autorka primárne buduje cez interpretácie textov, ktoré majú charakter „non-fikcion“ (dokumentárna próza, cestopis, publicistická reportáž a pod.) a menšej miere aj klasickej „fikívnej“ beletristickej prózy. Signifikantné sú v úvodných dvoch kapitolách analýzy romantizujúcich cestopisov L. Štúra a J. M. Hurbana, kde autorka vymedzuje rámce a možnosti užších a širších dialógov a konfrontácií. Predstavuje myšlienky dvoch kľúčových slovenských vzdelancov, ktorí modelujú obraz vlastného etnika cez bližšie a vzdialenejšie obrazy slovanských i neslovanských susedov. Vychádza z tézy, že pozíciu Slovákov určuje stav podradenosti tak vo vzťahu k Čechom i Maďarom, čo sa za celé predmetné storočie zásadnejšie nezmenilo. Stupňujúce vedomie kultúrnej nadradenosti Maďarov voči Slovákom potvrdzovali a vymedzovali uhorské zákony. Naopak, české paternalistické gestá voči mladšiemu bratovi vychádzali z vedomia etnickej a kultúrnej príbuznosti (jednoty), čo neskôr potvrdila aj štátna doktrína čechoslovakizmu. Rovnako podnetné a inšpiratívne sú aj záverečné časti, ktoré rozkrývajú nové možnosti pre komparatívnu analýzu románových textov.

V práci oceňujem najmä širokospektrálny prehľad a dôsledne bohaté využívanie odbornej literatúry o predmete ako aj schopnosť kriticky analyzovať a diferencovať jednotlivé odborné texty. Práca má komplexný charakter a bude solídnu východiskovou platformou pre ďalší výskum v oblasti literárnych a kultúrnych vzťahov a interdisciplinárne zameranej literárnovednej práce. Dôležitým elementom habilitačnej práce je veľmi dôsledná a fundovaná orientácia nielen na slovensko-české vzťahy, ale aj na širší stredoeurópsky kultúrny kontext, čo korešponduje s odbornou profiláciou dr. Jany Pátkovej na FF KU v Prahe.

Konštatujem, že predložená práca spĺňa štandardné požiadavky habilitačnej práce, preto ju D O P O R U Č U J E M k ďalšiemu postupu v habilitačnom konaní.

V Prešove 5. 10. 2023.

prof. PhDr. Peter Káša, CSc., FF PU v Prešove.

